

Інна Рікун Математики й механіки Одеси

Вчені вузів Одеси: Біобібліографічний довідник. Вип.1. Природничі науки. 1865-1945. Ч. 2. Математики. Механіки / Міністерство культури України. Одеська державна наукова бібліотека ім. М.Горького; Упорядн. І.Е.Рікун. - Одеса, 1995. - 175 с.

З 1993 р. відділ науково-допоміжної та рекомендаційної бібліографії Одеської державної наукової бібліотеки ім. М.Горького почав працювати над біобібліографічним довідником «Вчені вузів Одеси», що має складатися з п'яти частин, присвячених математикам і механікам, фізикам і астрономам, хімікам і біологам, геологам і географам. Кожна частина поділена на два випуски за хронологічним принципом. Перший охоплює період з 1856 р. (час заснування Новоросійського університету) по 1945 р.; другий - з 1946 по 1995.

Одеса - місто з великими науковими та освітніми традиціями. В її вузах працювали й працюють багато вчених, тому ми змушені були обмежити кількість персоналії і включати до посібника лише професорів та докторів наук. 1994 р. побачила світ його перша частина «Геологи. Географи», 1995 - друга - «Математики. Механіки». Цей випуск ґрунтується не тільки на друкованих джерелах, а й на матеріалах обласного та вузівського архівів. Ряд фактів було відновлено за допомогою родичів, учнів і знайомих учених.

У довіднику міститься 55 статей, 19 з яких - це біографії, складені вперше. Особливо важко було з'ясувати факти біографій з післяреволюційного часу, бо історія радянської вищої школи 20-30-х років - це майже суцільна біла пляма. Дещо вдалося встановити завдяки архівним документам, періодиці тих років.

Ось приклад. У 1908 - 1911 рр. в Новоросійському університеті працював відомий фізик Б.В.Станкевич. У матеріалах архіву вузу його прізвище зустрічається часто. А от ініціали І.В. сприймалися як помилка. Пошуки довели, що І.В.Станкевич - брат Б.В.Станкевича, який працював приват-доцентом кафедри механіки.

Відомий одеський математик та педа-

гог Д.А.Крюканівської 1938 р. був заарештований за сфабрикованою справою, помер в ув'язненні від тюрмих побой. Тривалий час вважалося, що до його арешту був причетний Я.Б.Шор (у ті роки обіймав посаду доцента кафедри теоретичної механіки Одеського державного університету). Ознайомлення з документами КДБ, здійснене дочкою Крюканівської, дало змогу встановити непричетність Шора.

Нелепою і трудомісткою було встановлення точної дати смерті відомого математика В.В.Преображенського. Як відомо, він усе життя підтримував дружні стосунки з М.Є.Жуковським. Перегляд літератури про цього вченого нічого не дав, як і «Математического сборника», органу товариства, членом якого був Преображенський. Шукана вдалося вишукати в протоколах засідань товариства, на одному з яких молодший брат вченого московський математик і методист П.В.Преображенський повідомив присутніх про смерть брата. Пощастило відшукати й фото вченого, яке до цього ніде не друкувалося.

Робота над довідником триває.

Павло Сохань,
Ігор Верба

Розпочато енциклопедичний проект

Українська біографістика: Збірник наукових праць. Вип.1. - К., 1996. - 220 с.

Виданий інститутом біографічних досліджень НБУВ перший випуск збірки «Українська біографістика», як ніколи, виявляється на часі. Бо й сама тематика його, а головне - розробка науково-методичних засад щодо створення грандіозного енциклопедичного проекту - Українського біографічного словника (УБС) - усе це надзвичайно актуальне сьогодні. Мабуть, не варто акцентувати увагу на тому, що ділянку біографічних студій де панував принцип класового підходу і відбувалося знеособлення історії, ще в недалекому минулому було цілковито занедбано. Отже, цілком логічно, що збірка відкриває стаття академіка Я.Ісєвича з обґрунтуванням видання максимально повного українського національного біографічного словника, який враховуватиме всі сучасні досягнення в цій царині. До даної тематики належать і праця к.і.н. В.Чижика «Сучасні проблеми підготовки українського біографічного словника». У ній на конкретних прикладах подається широка палітра банку даних УБС, пропонується поділ персоналії на три умовні категорії:

1) Найвідоміші постаті, які очолювали процес державотворення, національно-визвольної і культурно-просвітницької рух.

2) Особи загальнонаціонального значення, активні учасники процесу національного відродження, які збагатили своїм доробком досвід людства в різних формах діяльності.

3) Діячі регіонального й місцевого значення, представники української діаспори та іноземці, які вплинули на історичну та культурну процеси в Україні.

Конкретизацією цієї праці є доробок В.Лопика, який торкається проблематики відбиття в УБС історичних і культурних зв'язків України з народами Європи та персоналії діячів неукраїнського походження. Йдеться про критерій відбору імен іноземців, внесок яких у національну скарбницю українського народу непроминальний. Згадаймо, хоча б, видатних істориків і громадських діячів: митрополита Петра Могила (молдаванин), історика Володимира Антоновича (поляк), гетьмана Пилипа Орлика (з баронського роду Чеського королівства), письменника, духовного батька українських літераторів 1920-х років росіянина Миколи Хвильового (Фітільова) та багатьох інших.

Тематичним відгалуженням від попередніх праць є стаття тріумвірату дослідників - О.Брайчевського, С.Ляшко, В.Чижика - про традиції та джерелознавчу базу національної біографічної школи кінця Х - поч. ХХ ст., в якій коротко проаналізовано видатні пам'ятки вітчизняної докумен-

тальності - літописи, зводи, патерици, діарії, що містять чимало матеріалу для УБС. Не оминули увагою науковці й титанічну роботу своїх попередників над аналогічними питаннями в Науковому товаристві ім. Т.Шевченка у Львові та в Комісії для складання біографічного словника українських діячів при ВУАН.

Науково-методичні засади створення УБС розглядаються в наступному розділі, що є наочним взірцем для написання біографічних статей, своєрідною візитною карткою рецензованого збірки.

Третій розділ - «Біографічні публікації» - ілюструє практичну сторону енциклопедичних гасел, які пропонуються вмістити в УБС. Вони переважно належать перу відомих науковців, так чи інакше причетних до великого національного проекту. Серед них: Л.Матасєва, В.Горбач, Л.Федорова, Е.Цыганкова, І.Усенко, В.Давиденко. Дякуючи їхнім зусиллям, на сторінках збірки з'явилися портрети таких великих українців, як політолог Вячеслав Ливиський, археолог Кандрат Лохвицький, літературознавець Михайло Драй-Хмара, мовознавець Степан Сміль-Стоцький, правознавець Олена (Йоанна) Малиновська.

Інформаційного забезпечення УБС торкаються доробки В.Шостака і В.Чижика «Деякі питання програмно-комп'ютерного забезпечення українського біографічного словника», Я.Ісєвича «Українознавство:

© Рікун Інна Емільївна, Київ, 1996

© Сохань Павло Степанович, Київ, 1996

© Верба Ігор Володимирович, Київ, 1996

проблеми бібліографії та інформатики», С.Брайчевського «Використання ієрархічних файлових структур для організації баз даних у біографічних дослідженнях», В.Кислова та О.Яценка «Нові парадигми інформатики та основи комп'ютерного забезпечення біографістики». Ця тематика за умов тривалої відсутності в Україні розробок програмно-комп'ютерного забезпечення аспектів, пов'язаних саме з біографічними матеріалами, особливо вагома.

Зрозуміло, що здійснення великого енциклопедичного проекту потребує зусиль не тільки науковців інституту біографічних досліджень. У пригоді стануть і знання та досвід учених різних регіонів України. Так, докладністю, багатством фактичного матеріалу, красномовною специфікою відзначаються подачі П.Андрухова «600 імен в історії Великої Волині», В.Лолса «Біографічний словник Прикарпаття», П.Ротача «Доля «Літературної Полтавщини», Г.Самойленка «Ніжовська

філологічна школа (1820 - 1990)» та ін. Написані живою та образною мовою біографії місцевих суспільствознавців суттєво доповнюють УБС.

Зарубіжну біографістику висвітлюють статті М.Варварцева про українців у біографічному словнику італійця Де Губертатіса та М.Держалюка «З історії розвитку біографічних досліджень в Угорщині». Принципи побудови Польського біографічного словника (ПБС) дослідила Н.Романова.

Привертає увагу докладна та змістова рецензія С.Корибута (Я.Дашкевича) на восьмий та дев'ятий томи ПБС. Підкреслюється оригінальний підхід польських колег до подачі матеріалів, що збагачує постаті живими рисами характеру, насиченість словника фактами - перевіреними й переконливими суттєвими додатками відомостей про іконографію, бібліографію та рукописні джерела.

У рецензованій збірці не обійшлося

без прогалин і недоліків, що суттєво не впливають на доволі приємне враження від неї. Так, упорядники не дають чіткої відповіді на питання про матеріальне підґрунтя проекту, якоюсь мірою фрагментарні й відомості про колективи спеціалістів, причетні до видання. У біографіях неетнічних українців можна було більше уваги приділити генеалогії та просопографії, що, безперечно, так чи інакше поєднало б іноземців з Україною і зняло б чимало дражливих питань, бо посвоячені та споріднені, вони відчували б свій зв'язок з українською землею. Це особливо стосується таких монументальних постатей, як М.Глинка, Ф.Достоевський, П.Чайковський та чимало інших.

На завершення побажаємо упорядникам продовжити цю змістовну серію, яка прислухатиметься всім шанувальникам української біографістики, зрештою, працюватиме на вітчизняну культуру й духовність.

Посмертну збірку Д.Луценка «Усе любов'ю зміряне до дна» видано завдяки клопотанню вдови поета Тамари Луценко, українсько-британській компанії «Дункан - Київ» та її керівникові Пітеру Уоррену. Це - подарунок шанувальникам таланту поета-пісняря в переддень його 75-річчя з дня народження.

Митець передчасно пішов з життя і залишив на згадку про себе чарівні українські пісні «Мамина вишня», «Хата моя, біла хата», «Кисе мій» - усього близько трьохсот (вступне слово редактора М.Томенка).

Збірка відкривається поезією «Народе мій», в якій митець відчуває себе «лиш галузочкою малою твого прадавнього коріння», а біль народу, його турботи - то біль самого поета. Особисто пережите - поранення на Курській дузі, госпіталь і жадана Перемога - усе злилося воедино в заповіті нащадкам - берегти честь і славу свого народу.

Тематично книга поділена на шість розділів, кожен з яких - то штрих власної біографії поета, поданої в хронологічній послідовності. Невипадково перший розділ - це «Фронтіві побратими». Поет-босць 1-го Українського фронту Д.Луценко в своєму високопатетичному зверненні до Вітчизни, зніщеної війною, зізнається, що життя його й України - «мов дві краплі води». Поетичну автобіографію складають вірші: «Моя біографія», «Білорусь», «На Валдаї» та ін. В уші читача пролягають фронтіві дороги Білорусі, Росії, Литви...

Вієна для Луценка почалася в Ташкенті

© Кучинський Микола Вікторович, Київ, 1996

Микола Кучинський

Посмертна збірка Дмитра Луценка

Дмитро Луценко: Усе любов'ю зміряне до дна: Лірика. Поеми. Пісні. - К.: Український письменник, Вир, 1994. - 469 с.

де він служив в армії, а закінчилася за тисячі кілометрів у Східній Пруссії. Згадує поет і своїх фронтівих друзів В.Корідзе, М.Подольна, В.Дідовця, І.Лутака, яким присвятив окремі поезії.

Київ оспівано в творах «Місто моєї долі» та «Храм Растреллі». З поезій «Земле рідна», «Твій портрет, Україно», «Родовід», «Мати», «Отчий дім» вимальовується селянсько-козацький рід Луценків. Розділ насичений хвилюючими подробицями дитинства, а «Дума про хліб» підносить до високих реєстрів ціну хліба, яку поет дорівнює до ціни життя.

Поезії розділу «З пісеньних джерел» по праву стали народними піснями: «Дороги», «Кисе мій», «Хата моя, біла хата», «Де синя гора», «Не шуми, калинонько» та ін.

Надзвичайно делікатного підходу й тонкого розуміння потребують твори

«Незакінчена соната» (поема) та «Яблунька», пройняті особистою трагедією поета - смертю «нерозквітлої яблуньки» доньки Лариси.

Сягнути Парнасу міг поет, своєї засвоїв усі надбання попередників. У розділі «Вершви духу» кілька поезій присвячено Тарасові Шевченку і продовжувачам його справи - Лесі Українці, А.Малишку, В.Сосюрі, П.Тичині, О.Довженку та ін.

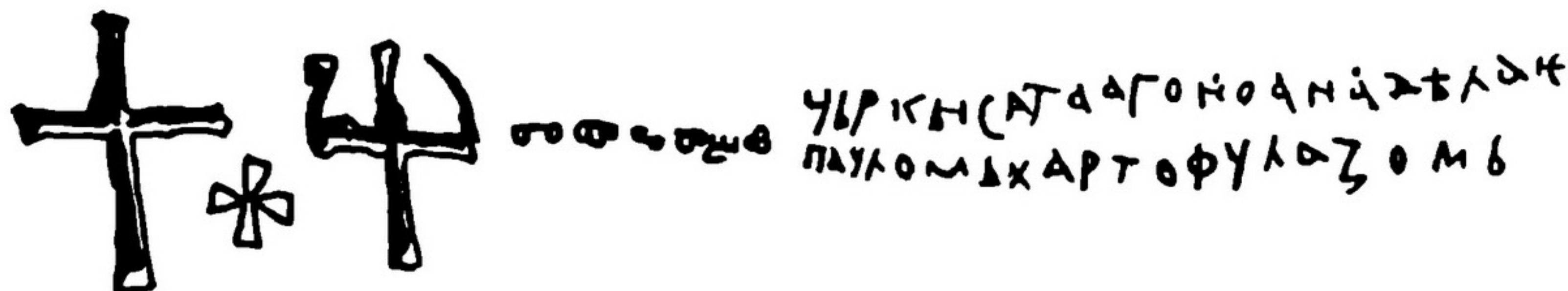
Підсумовуючи набутки в поезії та житті Д.Луценко у вірші «Совість» ніби перегукується з філософом і поетом Скворородою. Поряд із совістю поет ставить «земну любов» як «частинку добра ново-го серця».

У розділі «Перебираю в пам'яті роки» ожив і Шевченків край, і Донбас, і безводна річка Ятрань, і Таджикистан, і Самарканд, і Карпати... Є й спогади про війну та ліричній «Карпатській триптих». Оцінку сучасності подано у вірші «Воїстину важкий двадцятий вік».

Особливий талант Луценка - пісняря, лірика, романтика - розкривається у завершальному розділі «Усе любов'ю зміряне до дна».

У післямові до книги М.Шевченко підкреслює: «Поетом-піснярем стати йому продиктувала доля, поетом-ліриком вродила мати, а поетом-воїном покликана стати Вітчизна».

Ця збірка - розмаїта палітра таланту українського майстра слова - ввібрала в себе всі порухи серця Д.Луценка, його вкрай вразливу душу та широку, як український степ, пісенну натуру.

Найдавніші кирилично-глаголичні написи кінця IX - початку X ст., знайдені в м.Преславі (Болгарія)